

सीम्स स्ट्रोक

 CIMS®
CARE INSTITUTE OF MEDICAL SCIENCES
Earning Trust with World-Class Practices

Joint Commission
International

NABH

NABL
Certificate No. MC-3849

સ્ટ્રોક વિશેની માહિતી

સ્ટ્રોક (મગજનો હુમલો) એટલે એ સ્થિતિ જેમાં અચાનક મગજને લોહી મળતું બંધ થઈ જાય છે, જેના કારણે શરીરના ભાગોમાં નબળાઈ આવી જાય છે. સ્ટ્રોકને સેરેબ્રલ વાસ્ક્યુલર એક્સિડન્ટ (સીવીએ), લકવો અથવા હેમેપીલેજીયા તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે.

જ્યારે અચાનક જ મગજને લોહી મળતું ઓછું અથવા બંધ થઈ જાય, પણ એકદમ ટૂંકા સમય માટે અને કોઈ પણ કાયમી નુકશાન પહોંચાડ્યા વિના, ત્યારે આ સ્થિતિના ચેતવણી આપનાર લક્ષણો છે TIA (ટ્રાન્સીન્ટ ઈસ્કેમિક એટેક્સ) એટલે કે ક્ષણિક ઈસ્કેમિક હુમલાઓ, આ લક્ષણો ને “મિનિ-સ્ટ્રોક” પણ કહેવાય છે કારણ કે આ સ્થિતિ અને સ્ટ્રોકના લક્ષણો મોટા ભાગે સરખા જ હોય છે, બસ આ સ્થિતિ માંથી વ્યક્તિ જલ્દી (માત્ર અમુક મિનિટોમાં) બહાર આવી જાય છે, પણ સ્ટ્રોક માંથી બહાર આવવામાં વાર લાગતી હોય છે.

સ્ટ્રોક ના કારણો

મગજ સુધી લોહી ન પહોંચવા ના મુખ્ય બે કારણો છે મગજને લોહી પહોંચાડનાર ધમની અવરોધિત (બ્લોકડ) છે (ઈસ્કેમિક સ્ટ્રોક) અથવા તે ધમની ફાટી જાય અને તેમાંથી લોહી બહાર વહેવા લાગે છે (હેમરેજિક સ્ટ્રોક)

ઈસ્કેમિક સ્ટ્રોક એ સ્ટ્રોકનો સૌથી સામાન્ય પ્રકાર (૮૦ ટકા) છે. ધમની અવરોધિત થવાના મુખ્ય કારણો આ પ્રમાણે હોય શકે છે ધમનીની તીવ્ર સંકુચિતતા (સ્ટેનોસિસ) અથવા થ્રોમ્બોસિસ (બ્લડ ક્લોટ કે લોહી નો ગઢો), જે રક્ત વાહિનીમાં બને છે અથવા શરીરના બીજા ભાગમાંથી મગજ કે ગરદન સુધી પ્રવાસ કરે છે.

હેમરેજિક સ્ટ્રોક ત્યારે આવે છે જ્યારે મગજમાં કોઈ ધમની ફાટી જાય છે અને તેમાંથી લોહી બહાર મગજમાં વહેવા લાગે છે. આ થવાનું સૌથી સામાન્ય કારણ હાઈ બ્લડ પ્રેશર છે.

ઈસ્કેમિક સ્ટ્રોક

હેમોરેજિક સ્ટ્રોક

ધમનીમાં આવેલ બ્લડ ક્લોટના કારણે મગજના એક ભાગને લોહી નથી પહોંચતું.

મગજની પેશીઓની અંદર કે આબુ બાબુ રક્તસ્રાવ (બ્લીડિંગ) થાય છે.

નીચે જણાવેલ કોઈપણ પરિબળો સ્ટ્રોકનું જોખમ વધારી શકે છે.

- હાઈ બ્લડ પ્રેશર
- ડાયાબિટીસ
- હાઈ કોલેસ્ટ્રોલ લેવલ
- ધુમ્રપાન
- જાડાપણું (વજન સામાન્ય કરતાં વધારે હોવું)
- હૃદયને લગતા રોગ જેવા કે હૃદયના વાલ્વને લાગતો રોગ (વાલ્વ ડિસીઝ), હૃદયના ધબકારાને લગતા રોગ (રિધમ ડિસઓર્ડર), હૃદયના સ્નાયુઓને લગતા રોગ (કાર્ડિયોમાયોપથી)
- ધમનીઓની સહાઈ (એથરોસ્કલેરોસિસ અથવા ધમનીની દિવાલો પર ચરબીયુક્ત કોલેસ્ટ્રોલ જેવા પદાર્થો ચોટવા)

સ્ટ્રોકના લક્ષણો

સ્ટ્રોક ના કારણે મગજના કયા ભાગને અને કેટલું નુકશાન પહોંચ્યું છે તેના પર સ્ટ્રોકના લક્ષણો આધારિત હોય છે.

સ્ટ્રોકના લક્ષણો, સ્ટ્રોક આવ્યા બાદ, અચાનક જ આવે છે અને તે લક્ષણો નીચે જણાવેલ માંથી હોય શકે છે

- ચહેરા, હાથ અથવા પગમાં, ખાસ કરીને શરીરની એક બાજુ પર નબળાઈ, નિષ્ક્રિયતા અથવા ઝાણઝાણાટ
- ચાલવામાં મુશ્કેલી, ચક્કર, ચાલતી કે ઊભી રહેતી વખતે સંતુલન ન રહેવું
- બોલવા કે સમજવામાં મુશ્કેલી થવી
- એક અથવા બંને આંખો સાથે જોવામાં મુશ્કેલી અથવા બેવડું દેખાવું
- ગૂંચવણ અથવા બેભાન થઈ જવું.

સ્ટ્રોકના લક્ષણો વિષે જાણો

Face
Face look
uneven ?

Arm
One arm
hanging
down ?

Speech
Slurred
speech ?

Time
Call
doctor

સ્ટ્રોકનું નિદાન

સ્ટ્રોકના નિદાન માટે નીચે જણાવેલ પરીક્ષણો કરવામાં આવી શકે છે.

- રક્ત પરીક્ષણો (બ્લડ ટેસ્ટસ)
- બ્રેઈન સ્કેન, જેમ કે સીટી (સીટી સ્કેન) અથવા એમ આર આઈ
- ગરદનમાં કેરોટિડ ધમનીમાં રક્ત પ્રવાહને જોવા માટે કેરોટિડ અલ્ટ્રાસાઉન્ડ (કેરોટિડ ધમનીની સોનોગ્રાફી) અથવા તેની એન્જિયોગ્રાફી (CTAngio, MRAngio અથવા DSA)
- ઈલેક્ટ્રોકાર્ડિયોગ્રામ (ઈસીજી) અને ૨ - ડી ઈકો, એ જોવા માટે કે તમારું હૃદય કેટલું સારું કામ કરી રહ્યું છે.

સીટી સ્કેન

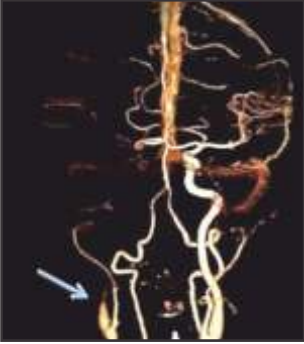

ઈસ્કેમિક સ્ટ્રોક

હેમોરહેજીક સ્ટ્રોક

સીટી એન્જિયોગ્રાફી

એકસ્ટ્રાક્રેન્યલ ખોપડીની બહારનું

ઈન્ટ્રાક્રેન્યલ ખોપડીની અંદરનું

સ્ટ્રોકની સારવાર :

તાત્કાલિક સારવાર : જો કોઈ વ્યક્તિ ને સ્ટ્રોક આવ્યો છે એવું લાગે તેમને શક્ય હોય તેટલું જલ્દી થી હોસ્પિટલ લઈ જવી એ અગત્યનું છે. ઘણાં હોસ્પિટલો હવે ઈસ્કેમિક સ્ટ્રોકની ગાંઠ ઓગાળવાની દવાઓ વડે સારવાર કરી રહ્યા છે. આ દવાઓ સ્ટ્રોકના લક્ષણોમાં ઝડપથી સુધાર લાવવા માટે મદદ કરી શકે છે. તેઓ લાંબા ગાળાની અપંગતા અથવા મૃત્યુને પણ રોકી શકે છે. આ સારવાર માત્ર ત્યારે જ કામ કરે છે જો સ્ટ્રોકની શરૂઆત થતાના પહેલા ૩ થી ૬ કલાકની અંદર આ દવાઓ દર્દીને આપવામાં આવે.

૨૪-૭૨ કલાક માટે દર્દીને અવલોકન / નિરીક્ષણ હેઠળ રાખવો : બધા પ્રકારના સ્ટ્રોકનું સાવચેતી ભર્યું નિરીક્ષણ જરૂરી છે, ખાસ કરીને પ્રથમ ૧-૩ દિવસમાં આરામ ઉપરાંત, તમને કદાચ IV લાઈન અને ઓક્સિજનની જરૂર પડશે. ચોક્કસ લક્ષિત દવાઓ સાથે,

સ્ટ્રોકના કારણો તરીકે ઓળખાય શકે તેવી સ્વાસ્થ્ય સમસ્યાઓ, જેમ કે હાઈ બ્લડ પ્રેશર અથવા હૃદયની લય સમસ્યાઓ, તેની પણ સારવાર કરવામાં આવશે.

સ્ટ્રોકના દર્દીનું પુર્નઃવસવાટ (રિહેબિલિટેશન) : સ્ટ્રોકના દર્દીઓનું પુર્નઃવસવાટ શક્ય હોય તેટલું વહેલું શરૂ થવું જોઈએ. મોટા ભાગના સ્ટ્રોક રિહેબિલિટેશન પ્રોગ્રામ્સ હોસ્પિટલમાંથી દર્દીને રજા મળ્યા પછી અમુક અઠવાડિયા થી લઈ ને અમુક મહિનાઓ સુધી ચાલે છે. આ પ્રોગ્રામમાં ફિઝિયોથેરાપી (શારીરિક કસરત અને ખાસ પ્રકારના સાધનો વડે સારવાર), વ્યવસાયિક થેરાપી અને જો જરૂરી હોય તો, સ્પીચ થેરાપી (બોલવાનું શીખવવા માટેની થેરાપી) નો સમાવેશ થાય છે.

સ્ટ્રોક ને રોકવા માટેની સલાહ :

- ❑ જો તમને હાઈ બ્લડ પ્રેશર ની તકલીફ હોય, તો તે અત્યંત જરૂરી છે કે તમે તેને દવા વડે નિયંત્રિત કરો, ખૂબ જ નિયમિત રીતે બીપી ને માપતા રહો અને તેનું ચોકસાઈ પૂર્વક ધ્યાન રાખો.
- ❑ જો તમને ડાયાબિટીસની તકલીફ હોય, તો તેનું ચોકસાઈ પૂર્વક ધ્યાન રાખો અને તમારા લોહીમાં શુગર (મીઠાશ)ની માત્રને નિયંત્રિત કરો.
- ❑ મોટા ભાગના ઈસ્કેમિક સ્ટ્રોકના દર્દીઓ માટે એસ્પિરિન અથવા ક્લોપિડોગ્રીલ જેવી એન્ટીપ્લેટલેટ દવાઓ જરૂરી છે, કદાચ આજીવન માટે
- ❑ સ્ટેટીન લિપિડ (લોહીમાં રહેલ ચરબીની માત્ર) ઘટાડવા માટેની દવાઓ છે, જે ઘણી વાર સ્ટ્રોકના દર્દીઓમાં બીજીવાર સ્ટ્રોક આવતા અટકાવવા માટે સૂચવવામાં આવે છે.
- ❑ જો તમારી હૃદયની લય (હાર્ટ રેટ) અનિયમિત અથવા ઝડપી હોય, તો તમારે વોરફરીન જેવી દવા લેવાની જરૂર પડી શકે છે.
- ❑ જો તમે ધૂમ્રપાન કરતા હો, તો તેને બંધ કરો
- ❑ તમારા ડોક્ટરની સલાહ પ્રમાણે દરરોજ વ્યાયામ કરો.
- ❑ તંદુરસ્ત વજન જાળવો.

હેમોરહેજીક સ્ટ્રોક અથવા મગજની અંદર રક્તસ્રાવ માટે :

- ❑ સ્ટ્રોક આવ્યાના પ્રારંભિક ગાળામાં દર્દીનું બ્લડ પ્રેશર નિયંત્રિત કરવું તે અત્યંત મહત્વપૂર્ણ છે.
- ❑ સ્ટ્રોક આવ્યાના પ્રારંભિક ૩-૫ દિવસમાં, મગજની અંદર નો સોજો ઘટાડવો તે ખૂબ

આવશ્યક છે, કારણ કે સોજાના કારણે વધુ ન્યૂરોલોજીકલ સમસ્યાઓ ઊભી થઈ શકે છે

દર્દીની રિકવરી (પુનઃપ્રાપ્તિ)

- ❑ દર્દીની રિકવરી મુખ્યત્વે સ્ટ્રોકના કારણે મગજને કેટલી ઈજા પહોંચી છે તેના પર આધાર રાખે છે.
- ❑ સ્ટ્રોક પછી રિહેબિલિટેશનમાં સમાવેશ થઈ શકે છે : સ્નાયુઓને મજબૂત કરવા માટે ફિઝીયોથેરાપી (શારીરિક કસરત અને ખાસ પ્રકારના સાધનો વડે સારવાર), તૈયાર કેમ થવું, ખાવાનું કેવી રીતે ખાવું તેવા રોજિંદા કાર્યો શીખવવા માટે ઓક્યુપેશનલ થેરાપી અને જો જરૂરી હોય તો સ્પીચ થેરાપી. કેટલાક લોકો સ્ટ્રોક પછી ૧ વર્ષ દરમિયાન વાણી અને સ્નાયુઓની તાકાત પાછી મેળવે છે.

સ્ટ્રોક માટેની સર્જરી (શસ્ત્રક્રિયા) :

સ્ટ્રોકના કેટલાક દર્દીઓને સર્જરી કરવાની જરૂર પડે છે, સ્ટ્રોકની ગંભીરતા અને દર્દીની સ્થિતિ પર આધાર રાખીને, મોટા ભાગની સર્જરીઓ સ્ટ્રોક આવ્યા પછીના પ્રથમ ૪૮ થી ૭૨ કલાકોમાં કરવાની જરૂર પડી શકે છે.

- ❑ **ડિક્રેશન (પ્રતિસંકોચન) સર્જરી :** જો મોટા સ્ટ્રોક અથવા સ્ટ્રોકના કારણે આવેલા મગજ પરના સોજાના કારણે ખોપરીની અંદરનું પ્રેશર નોંધપાત્ર વધી જાય, તો ખોપરીના અમુક ભાગને ખોલી અથવા લોહી બહાર કાઢી નાખવાની પ્રક્રિયા હાથ ધરવામાં આવી શકે છે.
- ❑ **કેરોટિડ એન્ડર્ટેરેક્ટોમી :** જો ઈસ્કેમિક સ્ટ્રોક ગરદનની ધમની (કેરોટિડ આર્ટરી)માં અવરોધ હોવાના કારણે આવ્યો હોય, તો પ્રવાહ ફરી સ્થાપિત કરવા અને સ્ટ્રોક ફરી આવવાના જોખમને ઘટાડવા માટે સર્જરી કરી શકાય છે.
- ❑ **કેરોટિડ સ્ટેન્ટિંગ :** કેરોટિડ ધમનીમાં રહેલ અવરોધ (પ્લોકેજ)ના સારવારના વિકલ્પ તરીકે, તે ધમનીમાં પ્લોકેજ દૂર કરવા, સ્ટેન્ટ મૂકવાનો પણ એક વિકલ્પ છે.

જલ્દી નિર્ણય લો

સ્ટ્રોક એક ઈમરજન્સી છે
મગજ માટે સમય ખૂબ અગત્યનો છે

ચહેરો

વ્યક્તિને હસવાનું કહો,
શું તેમનું મોઢુ આડુ થઈ ગયુ છે
કે અસમાન લાગે છે ?

બાહુ

આંખ બંધ રાખીને બંને હાથ આગળ
ઊંચા કરવા માટે કહો,
શું તેમનો એક હાથ નબળો લાગે છે
કે ટીલો પડી,
નીચે ઢળી જતો હોય તેવું લાગે છે ?

વાણી

શું એ વ્યક્તિ સરખું
બોલી નથી શકતી ?
શું તેમની બોલી ગાઢ
હોય તેવું લાગે છે ?

Report if understanding or content of
speech is abnormal OR Slurring is present.

સમય

જો તમને ઉપર જણાવેલ સ્ટ્રોકના
એક પણ લક્ષણ દેખાય કે
તેનો અંદાજો આવે,
તો તમારે તરત જ પૂરી
સુજ-બૂજ સાથે વરતવું પડશે.

ન્યૂરોલોજિસ્ટ્સ

ડૉ. મચંક પટેલ

ડૉ. શાલીન શાહ

ડૉ. સાગર બેટાઇ

ડૉ. પરિન્દ્ર દેસાઈ

ડૉ. પ્રણવ જોષી

Joint Commission
International

NABH

NABL
Certificate No. MC-3849

સીમ્સ હોસ્પિટલ

રજી. ઓફિસ : પ્લોટ નં. 67/1, પંચામૃત બંગલોની સામે,
શુકન મોલની પાસે, સાયન્સ સીટી રોડ, સોલા, અમદાવાદ - 380060.
ફોન : +91-79-2771 2771-75 ફેક્સ : +91-79-2771 2770

એપોઈન્ટમેન્ટ માટે ફોન : +91-79-2772 1008

મોબાઈલ : +91-98250 66661 ઈમેલ : opd.rec@cimshospital.org

24 X 7 મેડીકલ હેલ્પલાઈન +91-70 69 00 00 00

સીમ્સ હોસ્પિટલની એપ્લીકેશન ડાઉનલોડ કરો

CIMS Hospital Pvt. Ltd. | CIN : U85110GJ2001PTC039962 | info@cims.org | www.cims.org

એમ્બ્યુલન્સ અને ઈમરજન્સી સેવાઓ : +91-98244 50000, 97234 50000

